

Povestea simțului comun

2023 Păltiniș

Sistemul DSM-III-5, cu tot efortul depus pentru o expunere clară, univocă și științifică, nu poate evita complet trimiteri la limbajul natural și la expresiile vieții cotidiene, acceptate unanim dar mai greu definibile.

Așa e de ex. caracterizarea psihozelor printr-o insuficientă *testare a realității*. Faptul se referă, desigur, la dificultăți și tulburări în perceperea și înțelegerea situațiilor din *viața cotidiană*, astfel încât raportarea la acestea să se facă adecvat, în conformitate cu *simțul comun*.

Dar expresii cum sunt cele de *realitate*, *viață cotidiană* sau *simț comun*, deși sunt pe înțelesul tuturor, se supun greu unor definiții riguroase.

Pentru psihopatologie e necesar un scurt comentariu aspra **lumii vieții cotidiene** (care, de altfel, a făcut efectiv obiectul unor abordări speculative, începând cu Husserl – cel care a și introdus conceptul de *Lebenswelt*).

Practic, toți înțelegem la ce se referă această viața de zi cu zi a oamenilor, ce trăiesc într-o comunitate istorică dată, susținută de un limbaj, un set de norme și valori, o istorie și o cunoaștere comunitară,.. fiind organizată prin practici instituționalizate la care indivizii participă,.. împreună cu alții (practici educative.. de muncă... medicale.. de cercetare științifică....sacrile etc.),....

... Practici care-i implică și într-un câmp teoretic corelativ.. cu o deschidere spre transcendență, exemplară fiind religia...

Desigur, ceva mai complex e faptul de a comenta această ambianță ca „o lume,, circumscrișă prin „orizonturi,, (sugestii pot fi indicate prin trimiteri la lumea în care se înscriu peripețiile eroilor unor romane).

Contextul vieții cotidiene a fiecărui om, deși e complex, e totuși analizabil. Privind din perspectiva persoanei individuale, aceasta participă și se

integrează în *prezentul cotidian situațional*, într-un anumit moment al vieții sale (dintre naștere și moarte)....

....persoană ce are o anumită configurație biopsihică, de sex, vârstă, educație,.. dotări și abilități senzoriale, intelectuale, pragmatice, de relaționare,... o anumită biografie, tipologie caracterială, relaționări interpersonale (intime și publice), o anumită experiență de viață, care a putut integra vulnerabilizări sau competențe de nonvulnerabilitate etc.

Apoi, orice om prezent într-o comunitate are o poziție socială, un statut și rol social, e integrat în rețele sociale proxime,.. cunoscut și caracterizat de alții, etichetat, comentat ca o persoană anume, ca „personaj sau erou al unor narațiuni publice,,.... După cum el se și autoreprezintă pe sine în plan intim, în varii scenarii,... cu anumite autoevaluări și idealuri de sine.

În raportarea sa la viața cotidiană, persoana se află într-un moment determinat al cursului vieții personale, având o anumită biografie, anumite angajări în proiecte și preocupări....

Toate aceste aspecte stau în fundalul raportării subiectului la problematica vieții sale cotidiene, în care el se angajează în situații, pe care le rezolvă în conformitate cu *simțul comun*....

...putând fi într-o stare mai mult sau mai puțin vigیلă, marcat eventual de boli organice sau de stări toxice, de evenimente recente de viață..

..sau de episoade psihopatologice...

Expresia de **simțul comun** e una populară și destul de răspândită, ea semnificând capacitatea prereflexiv intuitivă de a înțelege situațiile omenești și de a reacționa adecvat (cu măsură și *bun simț*).

Simțul comun a fost comentat de medicii și filosofi Greciei antice (Aristotel) ca „al 6-lea simț,, ce integrează informațiile obținute din lumea exterioară de către cele 5 simțuri de bază, transportându-le prin artere (nervi) –

în conjuncție cu imaginarul – spre centrul de prelucrare *hegemonikon* (inimă, creier).

Stoicismul a implicat simțul comun în înțelegerea dintre oameni, în corelație cu noțiunile comune – *koinos ennoia*... iar după Renaștere, Giampattisto Vico a dezvoltat tematica simțului comun în direcția unei vieți practice comunitare a omului civilizat, care integrează normele și moralitatea printr-o educație retorică...După care... „școala scoțiană,, a susținut această noțiune pentru a argumenta evidențele (axiomele, truismele) pe care oamenii le acceptă firesc – ca de la sine înțelese - pentru cercetări empirice și speculații teoretice.

Ca intuiție și sinteză prereflexivă a subiectului implicat în viața cotidiană, simțul comun operează în aria unei familiarități cu o lume de care el e atașat și acordat.. în raport cu care rezonază.. pe care o evaluează pornind de la cadrul situațional evenimential, implicând variatele sale simțuri...

Inițial, subiectul tatonează situația, *o aduimecă...și, dacă are fler*.(implicând metaforic simțul mirosului)..își dă seama, cu aproximație, despre ce e vorba.. *o testează* și evaluează (implicând simbolic simțului gustului)..

...el pune în joc apoi un „*simț al situației și al măsurii*,, în relațiile practice cu alții, cu care se află în contact - exprimat prin metafore ce țin de simțul tactil..*având nevoie de tact.. de a se acorda cu situația și cu alții...a rezona împreună cu aceștia ... și, a „nu merge prea departe,, (a se opri la timp)....comportându-se adecvat „ cu bun simț,,*

Dar, poate avea în vedere și echilibrul, armonia lucrurilor bine configurate în *judecata de gust* estetic.

Simțul comun rezultă deci din familiaritate și habituale (locuirea, existența prelungită într-o anumită ambianță, în raport cu alții și anumite situații).. fapt ce sedimentează unele cunoștințe si moduri de reacție reflexe, permițând reacții spontane, firești și adaptative comunitar, integrative.

Deficitul în domeniul simțului comun induce un sentiment de nefamiliaritate.. de straniețe (nefiresc, neobișnuit, ciudat, neașteptat... de surpriză derutantă); rezultă:

..un comportament neadecvat....strident... neconform..bizar...care induce o reacție din partea celorlalți, de surpriză.. curiozitate.. desolidarizare ...decontextualizare socio culturală.

Importanța pentru psihopatologie a problematicei vieții cotidiene și a simțului comun constă în aceea că, această instanță circumscrie cadrl sau scena pe care se derulează percepțiile și comportamentele actuale normale și integrative socio-comunitar ale persoanelor,

Fundal de contextualizare în și pentru „situațiile actuale problematice,, - care solicită subiectul,... în care el se implică..

.. și care circumscriu – odată cu potențiala lor relatare – prezentul evenimential al unei persoane.

Stările psihopatologice – și în mod preeminent psihozele – perturbă firescul raportării la situații – și la alții - a persoanei, care nu mai reușește să sintetizeze banala scenă a vieții sale cotidiene, pentru reacții și acțiuni firești, integratoare în comunitate.

Stările psihopatologice se circumscriu – atât pentru cel tulburat mental cât și pentru cei din jurul său - prin ieșirea în afara scenei vieții cotidiene și a simțului comun. Astfel:

Starea (episodul, fenomenul) **maniactal** - care formal constă dintr-o dezinhibiție expansivă tahipsihică și hiperergică cu autovalorizare pozitivă exagerată.....se impune printr-o proiecție continuă într-un viitor atateposibil, cu sprijinire doar punctiformă pe un prezent hedonic.. și desinteres față de trecut (perturbând astfel viața cotidiană)

Starea (episodul, fenomenul anormal) **depresiv**, care formal constă dintr-o inhibiție retractilă generalizată, bradipsihică anergică cu autodevalorizare negativă, ...se impune printr-o ieșire (dezinteresat anhedonică) față de prezentul

situational, cu lipsă de speranță în viitor și replierea pe un trecut vinovat, spre neființă

Psihopatologia fenomenologico-cognitivă a studiat detaliat (prin instrumentele EASE și EAW) distorsiunile față de viața cotidiană și față de simțul comun din schizofrenia deficitară, depersonalizant anonimizantă. Felul în care e modificat în această patologie simțul comun, are variante specifice, particulare.

În acest sens, e clasică analiza lui Blankenburg privitoare la „pierderea axiomelor vieții cotidiene”, la unele cazuri de schizo-, pauci-simptomatice: Pacientul nu mai înțelege care este sensul actelor firești, pe care toată lumea le trăiește și le execută în viața zilnică,,).

Se poate ridica problema: - Care ar fi specificul perturbării simțului comun și a derulării vieții cotidiene în cazul delirurilor?

Studiile neurocognitive au evidențiat în patologia delirantă unele tulburări, interpretate prin interpretări ca cele:

- *bottom-up* = unele perturbări periferice (de tip perceptiv) pot conduce, chiar printr-un raționament normal, la concluzii aberante

- *top-down*..= referitoare la perturbări în însăși derularea raționamentului, așa cum ar fi „saltul la concluzie”, – *jump to conclusion* - și nerespingerea concluziilor greșite

- tb. ale căutării informative în memoria biografică - în perspectiva interpretării „*Mental Time Travel*”, a lui Tulvin...astfel încât delirantul devine nu un „incorect”, om de știință,, ci un „autobiograf aberant,,.

Eșecul relativ al acestor proiecte neurocognitive de a interpreta global delirul, l-au determinat pe specialistul în neuroștiințe Gallagher să sugereze ipoteza raportării la „lumile fictive multiple,,. El scrie :

“Pe lângă lumea în care noi lucrăm, ne câștigăm salariul, ne socializăm, ne bucurăm de viața de familie.... mai sunt multiple alte realități care ne scot din realitatea de zi cu zi. De ex. dacă citesc un roman, merg la teatru

sau la cinema sau sunt preocupat de un joc pe calculator, eu petrec câteva ore intrând în diverse realități ce mi se deschid prin paginile cărții, prin scena teatrului sau prin ecranul de televizor...și...eu pot să mă identific cu unul sau mai multe din personajele din aceste diverse medii...

...Pare perfect posibil ca cineva să poată intra în realitatea delirantă la fel cum intră în realitatea visului ori într-o realitate ficțională sau virtuală.

O astfel de trimitere ne atrage atenția că, din lumea vieții noastre cotidiene fac parte și diverse aspecte teoretice, ce se corelează unor practici. Astfel, nenumărați oameni acceptă ca normală practicarea religiei, cu rugăciuni zilnice și mers la biserică săptămânal (fapt ce implică aderarea la mitul sacral)...Sau.. universul practicilor artistice (creațiile literare , teatrale),... practica teoretică a elaborărilor științifice,... a speculațiilor filosofice..

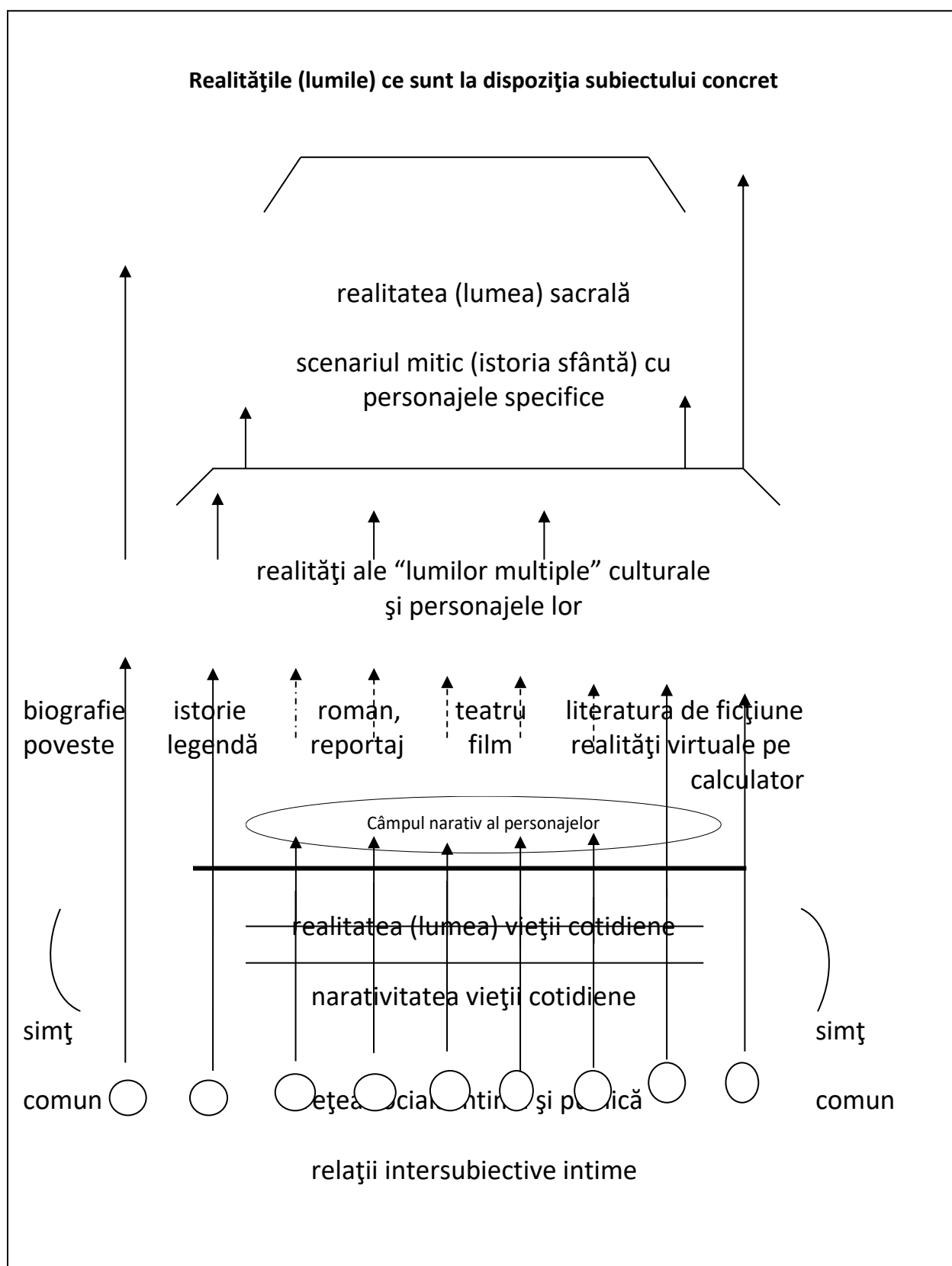
Ancorarea în instanța teoretică e efectivă și încadrabilă în viața cotidiană, chiar dacă în momentul ancorării în aceasta (a rugăciunii, lecturii romanului , vizionării piesei, calculului matematic sau a elaborării speculației științifice, filosofice) persoana se sustrage aparent din interacțiunea cu cei din jur.

Tradițional - de la Minkowski la Stanghellini – s-a acceptat că unii schizoizi au spontan preocupări față de filosofări sterile....iar autiștii sunt bine cunoscuți pentru talentele lor în calculul matematic.. ...Cât îi privește pe deliranții, aceștia ar putea fi apropiați de creatorii de literatura fantastică....

Doar că, ei nu produc romane valide pentru lumea vieți cotidiene comunitare ... ci, un fel de narațiune romanesc-teatrală privată, de tip autobiografic,... de care ajung sa fie absorbiți,... decontextualizându-se din viața cotidiană.

Deci, dezvoltând ideea lui Gallagher s-ar putea sugera că, delirul ar putea fi interpretat ca “alunecarea” sau “căderea” subiectului într-un rol schematic și aberant dintr-un scenariu fictiv, derulat în planul unei meta-reprezentivități distorsionate,... din care el nu se mai poate reîntoarce la condiția integrării în viața cotidiană a simțului comun.

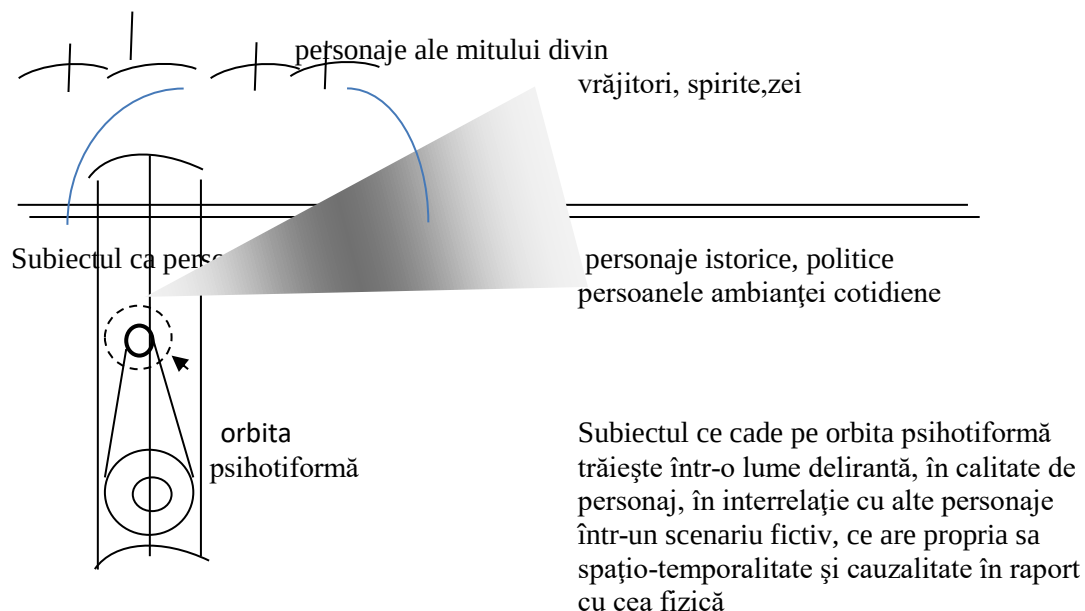
Instanța personajelor este, desigur, una supraindividuală, funcțională în planul cultural teoretic al lumii specifice unei comunități istorice



Lumea delirantă și câmpul “narativ al personajelor”

Rețele sociale efective

narativitatea socio culturală



Subiectul ce cade pe orbita psihotiformă trăiește într-o lume delirantă, în calitate de personaj, în interrelație cu alte personaje într-un scenariu fictiv, ce are propria sa spațio-temporalitate și cauzalitate în raport cu cea fizică

În relație cu persoanele-personaje ale ambianței cotidiene, subiectul trăiește și joacă în permanență, preconștient, roluri de copil, adult, soț, părinte, elev, executor al unei profesii, șef de instituție, subaltern, pensionar, cetățean ce respectă ordinea publică, rol de om vesel, supărat, furios, bolnav, suferind, persecutat, înșelat, etc. Toate aceste roluri sunt cuprinse în scenariile zilnice pe care orice persoană le trăiește în cadrul vieții sale de zi cu zi.

Identificându-se plin de convingere cu un astfel de personaj și rol, delirantul „cade,, pe o dimensiune teoretică ce-i este implicită; și care în normalitate este integrată într-o firească sinteză a realității, ce-i permite participarea naturală la viața cotidiană.

Cuprins și absorbit dereistic de delir, pacientul reacționează și acționează după o logică specială, valabilă în lumea ficțiunii; dar diferită de cea a vieții curente.

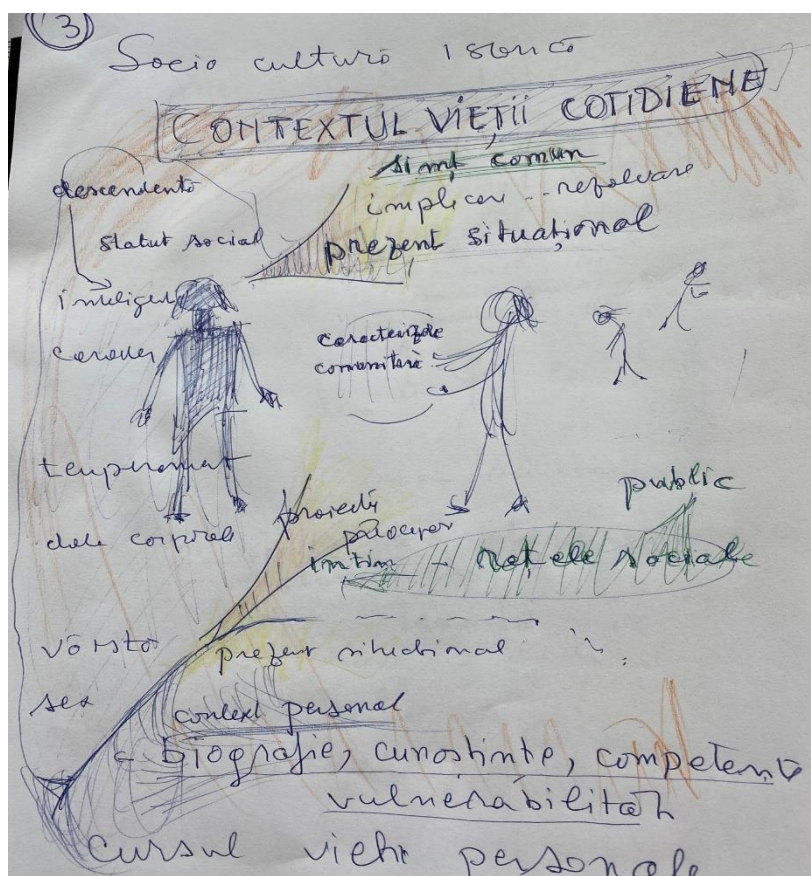
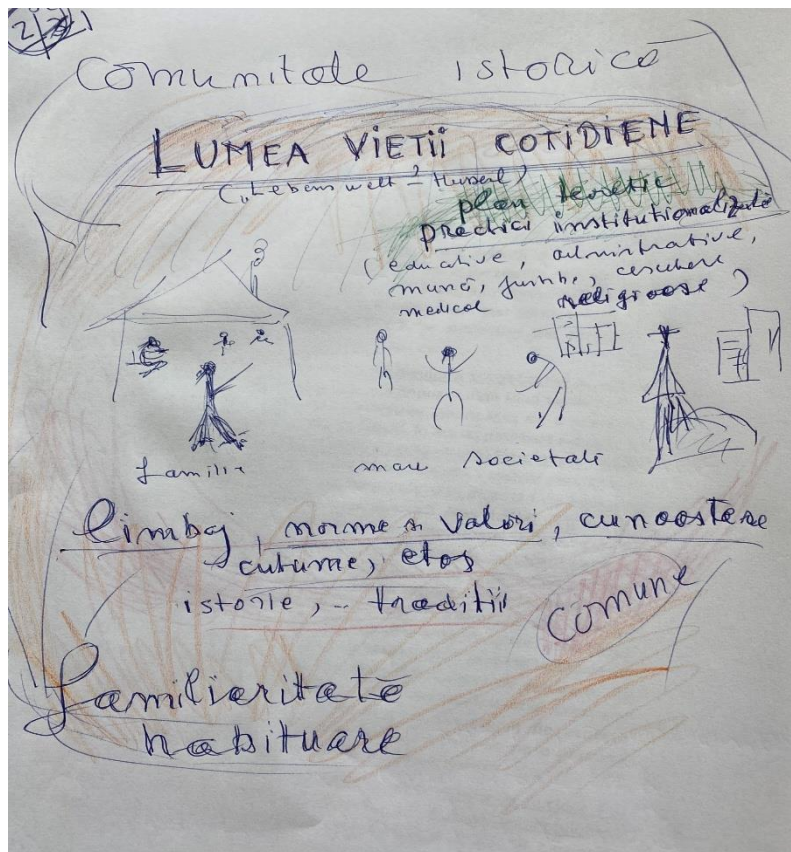
În derularea vieții cotidiene, noi ne extragem frecvent din planul interacțiunilor situaționale firești cu ceilalți, cea a simțului comun, plonjând în diverse dimensiuni ale teoreticului cultural comunitar, fie el religios, literar sau științifico filosofic; domenii ce presupun o altă spațio-temporalitate decât cea a simțului comun. Așa cum ne indică Eliade, despre „timpul narativității literare,, Psihoza, de la delir și până la depersonalizarea dezorganizantă schizofrenă - cu apetența ei pentru filosofări sterile - ne indică o reducere și simplificare a psihismului normal, „cu căderea,, pe implicitul teoreticului, simplificat și ratatinat. De aceea, psihoza nu poate fi întâlnită în lumea animală.

Timpul mitic al narativității literare după Eliade

Istoricul religiilor Mircea Eliade a subliniat consubstanțialitatea dintre literatura beletristică și mitul religios, luând în considerare temporalitatea specifică acestora. El scrie:

„Ieșirea din timp” realizată prin lectură – îndeosebi prin lectura romanelor – e ceea ce apropie cel mai mult funcția literaturilor de cea a mitologiilor. Timpul pe care-l trăim citind un roman este, fără îndoială, acela pe care-l reintegrăm într-o societate tradițională, ascultând un mit. Dar și într-un caz sau altul ieșim din timpul istoric și personal și ne cufundăm într-un timp fabulos, transistoric. Cititorul este pus în fața unui timp străin, imaginar, al cărui ritm variază la infinit, căci fiecare povestire își are propriul ei timp, specific și excesiv. Romanul are acces la timpul primordial al miturilor, dar, în măsura în care povestește o istorie verosimilă, romancierul invocă un timp în aparență istoric, dilatat sau condensat însă, un timp care dispune de toate libertățile lumilor imaginare”.

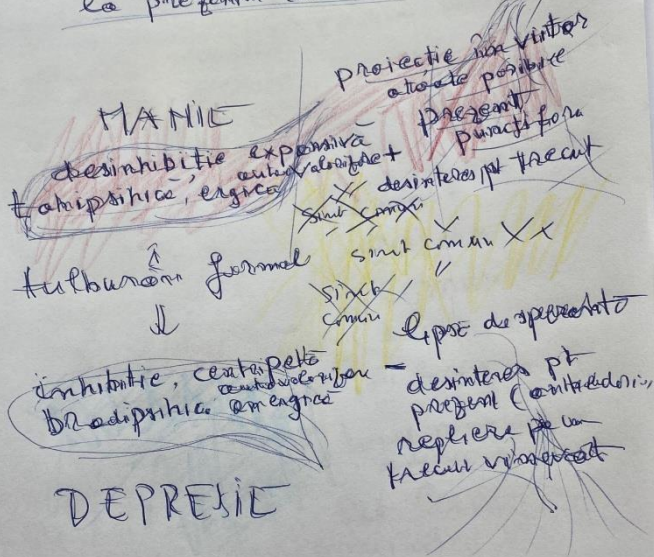
După Eliade, M., Aspecte ale mitului



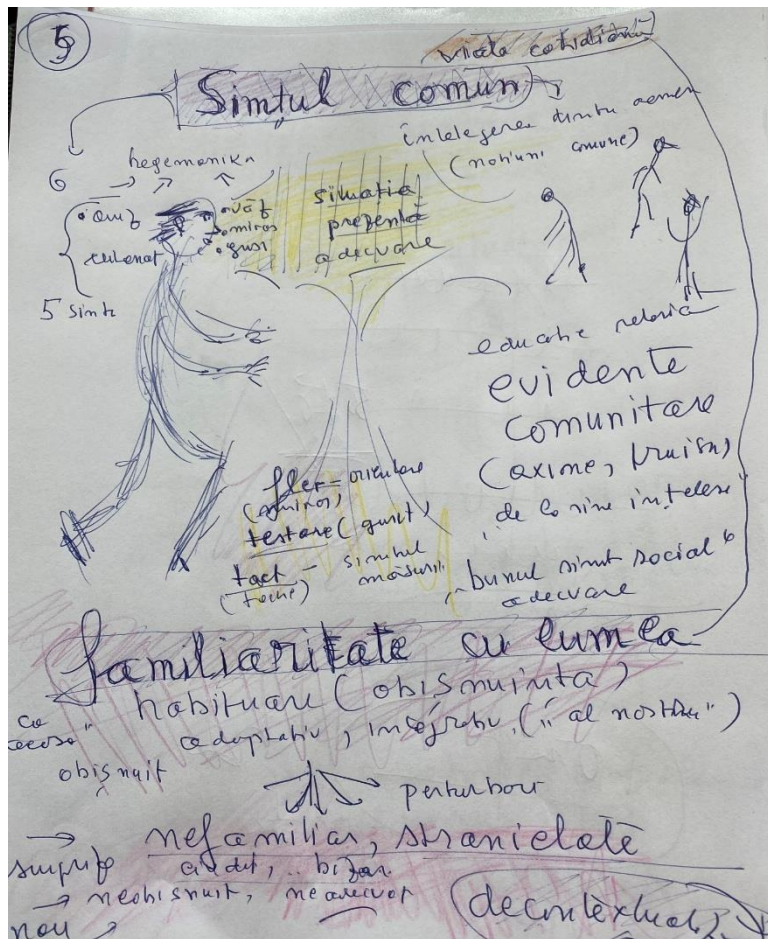
(10)

Decontextualizare psihică

perturbarea simțului comun, necesar raportării
la prezentul comunitar

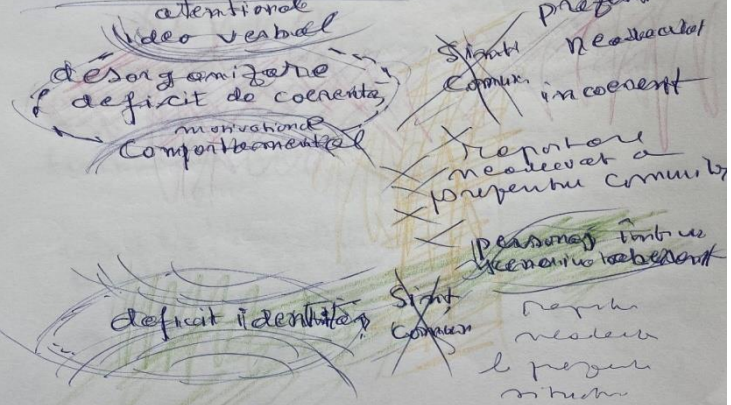


(5)



① Decontextualizare psihotică
perturbare simțului comun necesar raportării
la prezentul funcțional

DESORGANIZARE



DELIR